

УДК 336.27

Верещака І. М.

БОРГОВА ПОЛІТИКА В СИСТЕМІ СЕРЕДНЬОСТРОКОВОГО БЮДЖЕТНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ

Проаналізовано стан і перспективи середньострокового прогнозування доходів бюджету з метою підвищення ефективності реалізації боргової політики. Акцент зроблено на забезпеченні належного рівня точності прогнозів, адже від їхньої якості залежить вибір правильного вектора дій уряду, спрямованих на стабілізацію фінансово-кредитної системи. Розкрито шляхи удосконалення бюджетного прогнозування, що мають базуватися на науково обґрунтованих принципах побудови бюджету: єдності, повноти, реальності, гласності, безперервності в часі, взаємозв'язку між бюджетами різних періодів, об'єктивності, багатоваріантності за методами, агрегування, аналітичності, ковзності прогнозування та ін. На підставі світового досвіду визначено елементи, з використанням яких розробляється середньострокова бюджетна політика: узгоджена державна програма (стратегія) соціально-економічного розвитку, сформовані інституції та процедури, чіткі фіскальні правила, механізми формування «бюджетних лімітів» для головних розпорядників коштів, поєднання елементів поточного і середньострокового планування. Доведено, що дієва політика державних запозичень сприятиме виконанню комплексу завдань, спрямованих на прискорення економічного поступу країни.

Ключові слова: бюджет, бюджетне планування, бюджетне прогнозування, державний борг.

Літ. 42.

Верещака І. М.

ДОЛГОВАЯ ПОЛИТИКА В СИСТЕМЕ СРЕДНЕСРОЧНОГО БЮДЖЕТНОГО ПРОГНОЗИРОВАНИЯ

Проанализированы состояние и перспективы среднесрочного прогнозирования доходов бюджета с целью повышения эффективности реализации долговой политики. Акцент сделан на обеспечении надлежащего уровня точности прогнозов, ведь от их качества зависит выбор правильного вектора действий правительства, направленных на стабилизацию финансово-кредитной системы. Раскрыты пути совершенствования бюджетного прогнозирования, которые должны базироваться на научно обоснованных принципах построения бюджета: единства, полноты, реальности, гласности, непрерывности во времени, взаимосвязи между бюджетами разных периодов, объективности, многовариантности по методам, агрегирования, аналитичности и др. На основании мирового опыта определены элементы, с использованием которых разрабатывается среднесрочная бюджетная политика: согласованная государственная программа (стратегия) социально-экономического развития, сформированные институты и процедуры, четкие фискальные правила, механизмы формирования «бюджетных лимитов» для главных распорядителей средств, сочетание элементов текущего и среднесрочного планирования. Доказано, что действенная политика государственных заимствований будет способствовать выполнению комплекса задач, направленных на ускорение экономического развития страны.

Ключевые слова: бюджет, бюджетное планирование, бюджетное прогнозирование, государственный долг.

© Верещака І. М., 2015

Ivan Vereshchaka

DEBT POLICY IN THE MEDIUM-TERM BUDGET FORECASTING SYSTEM

The state and prospects of the medium-term budget revenues' forecasting are analyzed in order to improve the effectiveness of the debt policy implementation. The focus is made on ensuring the proper level of forecasts' accuracy, as their quality influence on the choosing the right vector of government action to stabilize financial and credit system. The ways to improve budget forecasting are revealed as those which have to be based on scientifically grounded principles of budget construction, as: unity, completeness, reality, publicity, continuity in time, relationship between the budgets of different periods, objectivity, multivariate by methods, aggregation, analyticity, slippery prediction etc. Based on international experience the items of the medium-term budget policy development are specified, as: coordinated national program (strategy) of socio-economic development, formed institutions and procedures, clear fiscal rules, mechanisms of the "budget limits" formation for the main spending units, combining the elements of current and medium-term planning. It is proved that an effective public borrowing policy will facilitate the implementation of the complex of tasks aimed at accelerating economic development of a country.

Key words: budget, budgeting, budget forecasting, public debt.

JEL classifications: H61, H63, H68

Підвищення ефективності функціонування державних фінансів є необхідною умовою економічного зростання України в довгостроковій перспективі. Тому формування боргової політики в системі середньострокового бюджетного планування дасть змогу реалізовувати збалансовану та ефективну політику розвитку в сфері державних фінансів, поступово переходячи до формування довгострокової бюджетної політики.

Головні розпорядники бюджетних коштів повинні складати фінансові плани та прогнози відповідно до бюджетної (боргової) стратегії уряду, а також усвідомлювати, на які стратегічні напрями Кабінет Міністрів України планує в майбутньому спрямовувати державні кошти (зокрема зовнішніх позичальників). Визначені стратегічні напрями формування боргової політики в системі середньострокового бюджетного прогнозування, виважене планування обсягів видатків на середньострокову перспективу дадуть змогу розпорядникам ефективніше планувати свій розвиток.

Питання середньострокового бюджетного прогнозування, зокрема і прогнозування обсягів державного боргу, є предметом дослідження багатьох зарубіжних і вітчизняних науковців [1–37]. Попри вагомий внесок українських учених-економістів у розвиток бюджетного прогнозування, додаткових наукових пошуків потребують питання підвищення ефективності формування боргової політики в системі середньострокового бюджетного прогнозування.

Реалізацію боргової політики в системі середньострокового бюджетного прогнозування зумовлено потребою у визначенні шляхів економічного розвитку держави, встановленні обсягів запозичених коштів, що забезпечують ефективність їх витрачання.

Необхідність середньострокового прогнозування доходів бюджету визначається такими факторами:

- за умов сучасного рівня науково-технічного прогресу, динамічної модернізації економічної системи прогнозування є одним із вирішальних чинників формування стратегії й тактики розвитку національної економіки;
- прогноз доходів бюджету становить основний засіб обґрунтування напрямів економічного й соціального розвитку в довгостроковому періоді;
- невиконання прогнозних показників надходжень до державного бюджету спричиняє порушення державою своїх зобов'язань перед розпорядниками бюджетних коштів, недофінансування важливих економічних і соціальних програм як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях;
- прогнози доходів бюджету дають змогу визначити обсяг економічних ресурсів, що забезпечують досягнення відповідних цілей, виявлення найімовірніших та економічно ефективних варіантів середньострокових програм;
- моделювання та прогнозування дохідної частини бюджету є однією з передумов підвищення якості планування його доходів та збалансованості;
- прогнози доходів бюджету допомагають обґрунтувати головні напрями економічної й соціальної політики, передбачати наслідки прийнятих рішень і здійснюваних заходів.

Серед інших функцій прогнозування доходів бюджету на середньострокову перспективу варто виокремити: науковий аналіз бюджетних процесів, зокрема надходжень до бюджету, та виявлення їх тенденцій у середньостроковій перспективі; дослідження подальшого розвитку надходжень доходів до бюджету в конкретних умовах у середньостроковій перспективі; знаходження альтернативних джерел збільшення дохідної частини бюджету; накопичення наукового матеріалу для обґрунтованого вибору певних рішень.

Зважаючи на першочергове значення прогнозування доходів бюджету на середньострокову перспективу як інструменту регулювання боргової політики України, важливим завданням лишається подальше вдосконалення його методології. Зокрема, це стосується розширення спектра сучасних методів і прийомів дослідження, підвищення рівня науково-технічного й розрахунково-економічного обґрунтування прогнозів, широкого використання прогресивних техніко-економічних норм і нормативів, подальшого поліпшення системи показників із метою підвищення ефективності формування державного боргу України.

Середньострокове прогнозування передусім регулюється нормами ст. 21 Бюджетного кодексу України [38]. Міністерство фінансів України за участю центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері економічного і соціального розвитку, Національного банку України, а також головних розпорядників коштів державного бюджету складає прогноз Державного бюджету України на наступні за плановим два бюджетні періоди, який ґрунтується на щорічному Посланні Президента України до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище

України, Програмі діяльності Кабінету Міністрів України, прогнозних та програмних документах економічного й соціального розвитку, державних цільових програмах.

Згідно зі ст. 21 Бюджетного кодексу України прогноз Державного бюджету України на наступні за плановим два бюджетні періоди містить індикативні прогнозні показники:

- 1) основних макропоказників економічного й соціального розвитку України (із зазначенням показників номінального і реального обсягу ВВП, індексів споживчих цін та цін виробників, показників валютно-курсової політики, наданих Національним банком України, прибутку підприємств, фонду оплати праці, рівня безробіття, експорту та імпорту товарів і послуг, а також інших показників, які застосовуються при складанні проекту бюджету);
- 2) зведеного бюджету України за основними видами доходів, фінансування, видатків і кредитування;
- 3) державного бюджету за основними видами доходів, фінансування, видатків і кредитування (державного боргу та гарантованого державою боргу, що визначаються з урахуванням стратегії управління державним боргом, котра затверджується Кабінетом Міністрів України й передбачає визначення пріоритетних цілей і завдань управління державним боргом на середньо- або довгострокову перспективу та засобів їх реалізації);
- 4) за бюджетними програмами, які забезпечують протягом декількох років виконання інвестиційних проектів, зокрема здійснюваних із залученням державою кредитів (позик) від іноземних країн, банків і міжнародних фінансових організацій. Такі бюджетні програми за умови схвалення або відбору у встановленому законодавством порядку відповідних інвестиційних проектів щороку вносяться до прогнозу Державного бюджету України на наступні за плановим два бюджетні періоди та проекту закону про Державний бюджет України протягом усього строку їх реалізації з урахуванням вимог цього Кодексу;
- 5) взаємовідносин державного бюджету з місцевими бюджетами.

Прогноз державного бюджету на наступні за плановим два бюджетні періоди подається до Верховної Ради України разом із проектом закону про Державний бюджет України, уточнюється на підставі прийнятого закону та схвалюється Кабінетом Міністрів України у місячний строк із дня опублікування цього закону.

Бюджетне прогнозування має набути стратегічного характеру, передбачаючи варіанти обґрунтування заходів щодо вдосконалення бюджетного механізму і засобів бюджетного регулювання за умови динамічного підтримання фінансової збалансованості в економіці. Прогнозування повинно стати невід'ємною частиною процесу бюджетного планування, що дасть змогу проаналізувати тенденції формування ресурсів бюджету та їх використання, виявити чинники, на які необхідно зважати в розрахунках бюджетних показників, визначити їх взаємозв'язки. Завдання бюджетного прогнозування полягає в оцінюванні різних і найвірогідніших варіантів формування ресурсів бюджету і напрямів використання цих ресурсів. Аналіз таких варі-

антів створює основу для вибору цілей, які є орієнтиром під час розроблення бюджету.

Сучасний стан соціально-економічного розвитку країни потребує максимального розширення сфери застосування прогнозування, подальшого вдосконалення його методології й методики. Адже чим достовірніше прогнозування процесів суспільного розвитку, тим ефективніші планування й управління цими процесами. Зауважимо також, що у Бюджетному кодексі України немає положень стосовно планування та прогнозування обсягів державних запозичень.

Перешкодою у формуванні ефективної боргової політики в Україні є відсутність цілісної системи законодавчого забезпечення регулювання витрат із обслуговування і погашення державного боргу. Зволікання з прийняттям базового закону про державний борг спричиняє суперечності між положеннями окремих нормативних актів із зазначених питань. За висновками Рахункової палати, чинним законодавством взагалі не врегульовано порядок витрачання коштів Державного бюджету України на управління державним боргом та повноваження органів державної влади у цьому процесі. Суттєві недоліки наявні на етапі планування витрат з обслуговування, погашення та управління державним боргом [39].

Регулювання державного боргу з метою забезпечення стабільності національної фінансово-кредитної системи потребує впровадження напрямів підвищення ефективності боргової політики. Для її оптимізації необхідні розроблення та реалізація цілісної стратегії, котра поєднуватиме завдання вдосконалення нормативно-правового, організаційного, інституційного забезпечення боргової політики, переорієнтації розв'язання поточних проблем на формування концептуальних підходів до боргової стратегії держави [40].

Заходом із поліпшення боргової політики може стати розроблена концепція зміни її орієнтирів, переходу до принципів активного регулювання державного боргу. На сучасному етапі орієнтація на мінімізацію ризиків, спричинених макроекономічними шоками, є пріоритетнішим напрямом підвищення ефективності боргової політики порівняно з простою стратегією мінімізації витрат на обслуговування та погашення державного боргу. Тому актуалізується потреба в застосовуванні похідних цінних паперів. Крім того, стратегічною метою державної боргової політики має стати залучення фінансових ресурсів для реалізації програм інвестиційного розвитку країни з одночасним забезпеченням стабільності показників боргового навантаження. Розроблення нових боргових інструментів дасть змогу поєднати хеджування ризиків та спрямування запозичених коштів на інвестиційні цілі, що сприятиме підвищенню ефективності боргової політики. До зміни орієнтирів боргової політики зараховуємо також зосередження її основних завдань на пошуку оптимального співвідношення між борговим і податковим фінансуванням бюджетних видатків. У короткостроковому періоді залучення позикових ресурсів дає можливість дещо знизити фіскальне навантаження на національну економіку в розрахунку на спрямування додаткових коштів, які залишаються у суб'єктів господарювання, на їхній розвиток. Водночас таким чином фінансування поточних бюджетних видатків здійснюватиметься за

рахунок майбутніх ресурсів, а отже, економічний розвиток гальмуватиметься у довгостроковій перспективі [40].

Головна мета підвищення ефективності боргової політики в системі бюджетного прогнозування полягає у визначенні реальних показників доходів у плановому періоді. Задля її досягнення у бюджетному процесі мають відбуватися аналіз, оцінювання і прийняття відповідних рішень на підставі: оцінки практики планування надходжень до бюджету щодо відповідності плановим показникам соціально-економічного розвитку, а також їх відхилення та різкого коливання у процесі виконання; відстежування тенденцій та розвитку фінансово-податкової політики, чинного законодавства у цій сфері та його дієвості під час формування і мобілізації надходжень до бюджетів усіх рівнів; підготовки реальних планових завдань і затвердження показників економічного й соціального розвитку України на відповідний період; забезпечення взаємоузгодженості та взаємозв'язку макропоказників Державної програми економічного і соціального розвитку з показниками державного та місцевих бюджетів на відповідний рік; підготовки підзаконних нормативно-правових актів у частині організації та забезпечення бюджетного планування й прогнозування; розроблення та впровадження прозорих і єдиних принципів, підходів, форм, методів та розрахунків у процесі планування показників доходів бюджету і визначення міжбюджетних трансфертів; узгодження й затвердження реальних планових сум податків, зборів та інших обов'язкових платежів і доходів бюджету загалом.

Обґрунтованість прогнозів забезпечується насамперед через дотримання цілей прогнозування доходів бюджету на середньострокову перспективу, зокрема: визначення обсягу фінансових ресурсів, що надійдуть до державного бюджету в середньостроковому періоді, зокрема планування обсягів необхідних державних запозичень; встановлення взаємозв'язків показників бюджету з основними макропоказниками, передусім валового внутрішнього продукту; дослідження різноманітних факторів, що впливають на динаміку показників бюджету; перевірку можливості бюджетного забезпечення показників соціально-економічного розвитку держави.

Завдяки реалізації боргової політики в системі бюджетного прогнозування має формуватися об'єктивне уявлення про ймовірний розвиток подій за певних умов. Прогноз може стати надійною основою для прийняття державних рішень за умови включення в макроекономічний план із наданням йому директивного характеру в управлінні державним боргом.

У процесі планування доходів бюджету оцінюються та визначаються показники динаміки соціально-економічних процесів, прогнозних результатів, суспільного відтворення, формування, розподілу та використання ВВП. Водночас на цій основі формуються прогнозні показники бюджету, зокрема його дохідної частини, на плановий та наступні роки.

Головною функцією прогнозування доходів бюджету є наукове передбачення обсягу акумульованих доходів бюджету в середньостроковій перспективі. У цьому аспекті прогнозування дає змогу, по-перше, визначити обсяг доходів бюджету, і, по-друге, обґрунтувати шляхи вдосконалення надходжень

до бюджету. Воно спрямоване на аналіз сукупності тенденцій соціально-економічного розвитку та оцінює стан економіки.

Важливим напрямом удосконалення методології бюджетного прогнозування є необхідність розроблення концепції/стратегії бюджетного прогнозування, а її реалізація дасть змогу розв'язати два важливі завдання:

- 1) формування цілісної системи бюджетного прогнозування;
- 2) визначення бюджетного розвитку на довго-, середньо- й короткостроковий період перед початком роботи над планом або прогнозом.

Принципи прогнозування доходів бюджету на середньострокову перспективу мають поєднувати особливості, притаманні процесу прогнозування бюджетної системи загалом і на середньострокову перспективу. При здійсненні бюджетного процесу в Україні необхідно спиратися на такі принципи побудови бюджету: єдності бюджету; повноти; реальності; гласності; безперервності в часі; взаємозв'язку між бюджетами різних періодів; максимальної відповідності обсягу бюджетних асигнувань обсягові доходів бюджету; пріоритетності в напрямках фінансування; об'єктивності; науковості; гласності; обґрунтованості; ефективності; багатогранності за сценарними умовами; використання методів експертного коригування прогнозів; багатоваріантності за методами; врахування основних тенденцій і відокремлення випадкових впливів на динаміку показників; рекурсивності методів проведення розрахунків; агрегування; ковзного прогнозування; аналітичності (звіт, очікуване, прогноз); постадійного прогнозування; спадковості; взаємоузгодження. Загалом прогнозування має становити складову всього бюджетного процесу.

Аналіз міжнародного досвіду свідчить, що середньострокова бюджетна політика розробляється з використанням п'яти основних елементів [41]:

- 1) узгодженої державної програми (стратегії) соціально-економічного розвитку країни;
- 2) сформованих інституцій та процедур, що забезпечують якісне середньострокове макроекономічне й бюджетне прогнозування;
- 3) процедур вироблення фіскальних правил, зокрема в частині обмеження середньострокових параметрів державного боргу, обсягу коштів на його обслуговування, бюджетного дефіциту/профіциту;
- 4) процедур і механізмів формування "бюджетних лімітів" для головних розпорядників коштів, моніторингу й забезпечення їх виконання;
- 5) механізмів поєднання елементів "річного" і "середньострокового" в бюджетному плануванні (середньострокові бюджетні програми, програмно-цільовий метод, інвестиційні програми тощо).

Зауважимо, що показники, які характеризують результати управління державною заборгованістю й залежать лише від макроекономічних, бюджетних і безпосередньо боргових параметрів, не повною мірою враховують особливості формування та виконання бюджетів. Водночас зростання державного боргу потребує застосування не тільки сучасних методів управління, що забезпечують мінімізацію витрат на його обслуговування й зниження ризиків виникнення боргових дефолтів. Слід розробити й реалізувати політику державних запозичень, яка розв'язуватиме комплекс завдань [42]:

- 1) збереження обсягу внутрішнього і зовнішнього державного боргу на рівні, що забезпечує економічну безпеку країни (регіону) і виконання органами влади взятих на себе боргових зобов'язань без шкоди для фінансування програм соціально-економічного розвитку;
- 2) мінімізацію вартості боргу шляхом продовження терміну запозичень і зниження прибутковості державних цінних паперів, переходу на інші ринки;
- 3) збереження репутації першокласного позичальника через бездоганне виконання фінансових зобов'язань перед інвесторами;
- 4) здійснення впливу на стабільність і передбачуваність ринку державного боргу;
- 5) забезпечення своєчасного повернення державних кредитів та сплати процентів за ними;
- 6) розподіл боргових зобов'язань за термінами, прибутковістю, формами виплати доходу та іншими параметрами;
- 7) оптимізацію графіка платежів із погашення та сплати процентів з метою усунення піків платежів, при цьому основні виплати за боргом повинні припадати на періоди очікуваного зростання економіки;
- 8) формування оптимального складу і структури державного боргу;
- 9) визначення основних напрямів управління боргом з метою впливу на параметри бюджету;
- 10) встановлення доцільності фінансування державних інвестиційних проєктів за рахунок позикових коштів;
- 11) цільове та ефективне використання позикових коштів.

Має бути застосований системний підхід до розв'язання проблеми управління державним боргом та запровадження середньострокового прогнозування. Державним боргом, котрий надмірно зростає, стає складно управляти, а процентні платежі впливають на збільшення дефіциту бюджету. У такому разі посилюється його дестабілізуючий вплив на економіку, що має бути передбачено у відповідних прогнозах. Слід дотримуватися зважених стратегій управління боргом, щоб звести до мінімуму ризику, пов'язані з майбутніми зобов'язаннями, які є передумовами для розвитку й наростання кризових явищ, котрі впливають на соціально-економічний розвиток суспільства.

Список використаних джерел

1. Бауманн Е. Планування й формування реалістичного та прозорого бюджету / Е. Бауманн // Фінанси України. – 2014. – № 9. – С. 7–20 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fu_2014_9_3.pdf.
2. Бауманн Е. Стандарти Європейського Союзу у сфері державних фінансів / Е. Бауманн // Фінанси України. – 2013. – № 12. – С. 21–32.
3. Башко В. Середньострокове бюджетне планування в країнах ЄС / В. Башко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ecofin.org.ua/med_term_bud_eu.
4. Богдан Т. П. Державний борг України: особливості формування та управління в сучасних умовах / Т. П. Богдан // Фінанси України. – 2013. – № 1. – С. 32–46 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fu_2013_1_5.pdf.

5. *Богдан Т. П.* Управління державним боргом і макрофінансові ризики в економіці України / Т. П. Богдан // *Фінанси України*. – 2011. – № 1. – С. 13–22 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fu_2011_1_3.pdf.
6. *Боргова стійкість державних фінансів : монографія / Т. І. Єфименко, С. А. Єрохін, Т. П. Богдан та ін. ; за ред. Т. І. Єфименко, С. А. Єрохіна, Т. П. Богдан ; Держ. навч.-наук. установа “Акад. фін. управління”*. – К. : ДННУ “Акад. фін. управління”, 2014. – 710 с.
7. *Василик О. Д.* Бюджетна система України : підручник / О. Д. Василик, К. В. Павлюк. – К. : ЦУЛ, 2004. – 544 с.
8. *Гасанов С. С.* Досвід ЄС з антикризового управління державними фінансами та його використання в Україні / С. С. Гасанов, В. П. Кудряшов, Р. Л. Балакін // *Фінанси України*. – 2014. – № 7. – С. 17–30 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fu_2014_7_4.pdf.
9. *Гасанов С. С.* Збільшення бюджетних доходів у короткостроковому періоді / С. С. Гасанов, В. П. Кудряшов, В. І. Островецький // *Наукові праці НДФІ*. – 2005. – № 1 (30). – С. 11–19.
10. *Гасанов С. С.* Реформування фіскальної системи України у контексті євроінтеграційних процесів / С. С. Гасанов, В. П. Кудряшов, Р. Л. Балакін // *Фінанси України*. – 2015. – № 5. – С. 16–38.
11. *Гасанов С. С.* Формування системи індикаторів фінансової стійкості сектору загального державного управління / С. С. Гасанов, В. П. Кудряшов, Р. Л. Балакін // *Фінанси України*. – 2012. – № 9. – С. 18–36 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fu_2012_9_3.pdf.
12. *Даниленко А. І.* Теоретико-методологічні засади ідентифікації ризиків і загроз безпеці сектору державних фінансів / А. І. Даниленко, В. В. Зимовець // *Фінанси України*. – 2012. – № 10. – С. 3–19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fu_2012_10_2.pdf.
13. *Державна фінансова політика та прогнозування доходів бюджету України / Ф. О. Ярошенко, Т. І. Єфименко та ін.* – К. : НДФІ, 2004. – 712 с.
14. *Елерс Г.* Управління державним боргом: завдання, цілі, учасники / Г. Елерс // *Фінанси України*. – 2014. – № 1. – С. 7–21 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fu_2014_1_3.pdf.
15. *Єфименко Т. І.* Фіскальна консолідація в контексті антикризового регулювання / Т. І. Єфименко, С. С. Гасанов, В. П. Кудряшов // *Фінанси України*. – 2013. – № 2. – С. 7–20 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fu_2013_2_3.pdf.
16. *Єфименко Т. І.* Формування фіскального простору економічних реформ / Т. І. Єфименко // *Фінанси України*. – 2011. – № 4. – С. 3–23 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fu_2011_4_2.pdf.
17. *Затонацька Т. Г.* Середньострокове прогнозування бюджетних видатків: зарубіжний досвід / Т. Г. Затонацька, О. А. Шиманська // *Фінанси України*. – 2012. – № 1. – С. 67–77 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fu_2012_1_7.pdf.
18. *Затонацька Т. Г.* Зарубіжний досвід середньострокового планування в бюджетному процесі / Т. Г. Затонацька, О. А. Шиманська // *Фінанси України*. – 2011. – № 8. – С. 90–100 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fu_2011_8_9.pdf.
19. *Зварич О. В.* Середньострокове прогнозування доходів бюджету та їх взаємозв'язок з макроекономічними показниками / О. В. Зварич // *Фінанси України*. – 2011. –

- № 8. – С. 59–75 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fu_2011_8_7.pdf.
20. *Ковтун Н. В.* Фактори формування зовнішнього державного боргу / Н. В. Ковтун, О. Я. Доліновська // *Фінанси України*. – 2013. – № 6. – С. 38–52 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fu_2013_6_6.pdf.
  21. *Козюк В. В.* Глобалізація та проблема провалу фіскальної дисципліни / В. В. Козюк // *Фінанси України*. – 2013. – № 1. – С. 58–70 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fu_2013_1_7.pdf.
  22. *Козюк В. В.* Оптимальний рівень боргового навантаження: глобальні макрофінансові зрушення та швидкоплинні очікування / В. В. Козюк // *Фінанси України*. – 2012. – № 1. – С. 78–93 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fu_2012_1_8.pdf.
  23. *Кучер Г. В.* Ефективність системи управління державним боргом в Україні / Г. В. Кучер // *Фінанси України*. – 2012. – № 6. – С. 44–57 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fu_2012_6_5.pdf.
  24. *Лісовенко В. В.* Державний борг: концептуальні засади та макроекономічні аспекти / В. В. Лісовенко, А. Я. Бенч, О. І. Бец // *Фінанси України*. – 2014. – № 12. – С. 7–31.
  25. *Лондар С. А.* Вплив фактора старіння населення на збалансованість державних фінансів в Україні / С. А. Лондар, В. Й. Башко // *Фінанси України*. – 2012. – № 5. – С. 27–39 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fu_2012_5_4.pdf.
  26. *Лондар С. А.* Вплив фактора вікової структури населення на збалансованість пенсійної системи у довгостроковому періоді / С. А. Лондар, В. Й. Башко // *Фінанси України*. – 2011. – № 10. – С. 44–58 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fu_2011_10_5.pdf.
  27. *Лондар С. А.* Підходи до систематизації й контролю ризиків, пов'язаних із управлінням державним боргом в Україні / С. А. Лондар, В. Й. Башко // *Фінанси України*. – 2012. – № 6. – С. 3–14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fu_2012_6_2.pdf.
  28. *Лондар С. А.* Рівень боргового навантаження державних фінансів в Україні / С. А. Лондар, В. Й. Башко // *Фінанси України*. – 2013. – № 1. – С. 22–31 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fu_2013_1_4.pdf.
  29. *Лондар С. А.* Середньострокове прогнозування доходів бюджету: надходження податку на прибуток підприємств / С. А. Лондар, А. О. Мельникова // *Фінанси України*. – 2012. – № 1. – С. 28–40 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fu_2012_1_4.pdf.
  30. *Луніна І. О.* Ризики державних фінансів України та шляхи їх мінімізації / І. О. Луніна // *Фінанси України*. – 2012. – № 2. – С. 4–15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fu_2012_2_2.pdf.
  31. *Плескач В. А.* Середньострокове прогнозування доходів державного бюджету України з допомогою методу експоненціального згладжування / В. А. Плєскач, І. Я. Івасюк // *Фінанси України*. – 2012. – № 1. – С. 58–66 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fu_2012_1_6.pdf.
  32. *Сибірянська Ю. В.* Інноваційні підходи до прогнозування і планування доходів бюджету / Ю. В. Сибірянська, Г. М. Котіна // *Фінанси України*. – 2011. – № 2. – С. 72–85 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fu_2011_2_10.pdf.

33. Фінансова система національної економіки: проблеми розвитку та управління змінами: у 3 т. / за ред. Т. І. Єфименко; ДННУ "Акад. фін. управління". – К.: ДННУ "Акад. фін. управління", 2012.
34. Флейчук М. І. Ризикованість зовнішніх запозичень для посттрансформаційних економік / М. І. Флейчук, Р. Р. Андрусів // Фінанси України. – 2011. – № 11. – С. 33–44 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fu_2011_11_4.pdf.
35. Шлапак О. В. Державні фінанси України в сучасних умовах: проблеми стабілізації та антикризового управління / О. В. Шлапак // Фінанси України. – 2014. – № 4. – С. 7–31 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fu_2014_4_3.pdf.
36. Iefimenko T. Actual issues of modern strategies in reforming tax systems / T. Iefimenko // Фінанси України. – 2014. – № 1. – С. 105–122 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fu_2014_1_10.pdf.
37. Mjarkovskij A. Strategic areas of the development of the public finance management system / Mjarkovskij Anatolij // Фінанси України. – 2014. – № 1. – С. 95–104 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fu_2014_1_9.pdf.
38. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/print1425642163511238>.
39. Особливості та пріоритети боргової політики України: аналіт. доп. / А. С. Гальчинський, З. С. Варналій, В. Я. Майстришин та ін. – К.: НІСД, 2004. – 104 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Table/Tbl171104/002.htm>.
40. Дудченко В. Боргова політика в Україні: особливості та перспективи розбудови / В. Дудченко // Розвиток фінансово-кредитної системи України: здобутки, проблеми, перспективи: тези доп. IV Всеукр. наук.-практ. конф. аспірантів та молодих вчених (м. Львів, 23–24 жовт. 2008 р.) ; Львів. ін-т банківської справи, Ун-т банківської справи НБУ. – Л., 2008. – С. 16–18 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5263/1/debt_policy.pdf.
41. Лондар С. А. Середньострокове бюджетне планування як інструмент підвищення ефективності бюджетної політики / С. А. Лондар, А. В. Козоріз [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.econom.univ.kiev.ua/wtpdfsu_2012/files/FSU_2012.pdf.
42. Зуев Д. С. Риски в системе управления государственным долгом / Д. С. Зуев [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pandia.ru/text/79/559/54076.php>.

*Стаття надійшла до редакції
20 липня 2015 року*